Fastholdelsesundersøgelse i FDF 2018

Med udgangspunkt i best-practice eksempler fra 8 kredse, undersøger denne rapport, hvad der har betydning for fastholdelse af medlemmer i FDF i 2018.

Ina Andreasen
CUR – Center for Ungdomsstudier

Februar 2018

CUR

Indhold

1. INTRODUKTION 3

2. HVAD ER FDF I 2018? 4

2.1 FRIRUM VS. PRÆSTATION 4
2.2 UDFORDRENDE AT BESKRIVE HVAD FDF ER, OG HVAD MAN LÆRER 6

3. HVILKE GRUNDE ER DER TIL, AT MAN STOPPER TIL FDF? 7

3.1 TIDSPUNKT – HVORNÅR STOPPER MAN? 7
3.2 GRUNDE TIL AT MAN STOPPER TIL FDF 7

4. HVAD HAR BETYDNING FOR FASTHOLDELSE? 9

4.1. LEDERNES ROLLE 9
4.2. RELATIONER 12
4.3. AKTIVITETER 15
4.4. SAMARBEJDE MED BESTYRELSE OG FORÆLDRE 18
4.5. ANDRE TEMATIKKER 20

5. OPSAMLING 22

Billeder
Forside: Thomas Heie Nielsen
S. 5: Jacob Warrer
S. 9: Thomas Grinderslev
S. 13: Jacob Warrer
S. 18: Christian Nesgaard
S. 21: Jacob Warrer

1. Introduktion

Denne rapport bygger på en kvalitativ undersøgelse foretaget i januar og februar 2018. I undersøgelsen har Center for Ungdomsstudier besøgt 8 kredse, som af FDF var udpeget som "best practice"-eksempler. De har alle oplevet medlemsfremgang, og må derfor formodes at have gode initiativer ift. medlemsrekruttering og -fastholdelse. Nedenfor ses den seneste medlemsstatistik fra de otte kredse, som er baggrunden for udvælgelsen.

Kreds	Udmeldt i 2015	Udmeldt i 2016	Medlemstal	% udmeldt (samlet for 2015 og 2016)
Strandby	16	18	136	25%
Mejdal	14	0	46	30%
Hampen-Gludsted	6	7	57	23%
Spandet-Roager	3	4	41	17%
Varde	19	14	75	44%
Roskilde	7	8	65	23%
Mosede	26	24	144	35%
F4	9	11	143	14%

Ved besøgene blev der observeret blandt og foretaget interviews med følgende grupper – tallene i parentes indikerer et cirkatal på, hvor mange vi har snakket med: Børn/unge der går til FDF (30), tidligere medlemmer (børn og unge som er stoppet til FDF i løbet af det seneste år)(8), kredsledere (7), medlemmer af lokal bestyrelser (4), ledere (25) og forældre (20). Interviews blev enten foretaget individuelt, i grupper eller i form af uformelle samtaler i forbindelse med en aktivitet. Enkelte interviews med tidligere medlemmer blev efterfølgende foretaget telefonisk.

Fokus i denne rapport er på fastholdelse af medlemmer – det vil sige, at der gennem undersøgelsen har været fokus på at spørge "Hvad fastholder?" fremfor "Hvorfor er der frafald?". Gennem interviews og observationer i de 8 kredse, er der blevet identificeret mange forskellige tematikker, som kendetegner, hvordan FDF anno 2018 bliver opfattet af børn/unge (medlemmer og tidligere medlemmer), forældre og ledere, og som i forskellig grad har betydning for fastholdelsen.

Undervejs i undersøgelsen stod det klart, at nogle tematikker er relevante for kredsene som helhed, mens andre er bundet op på mere specifikke aldersgrupper. Selvom undersøgelsen skal ses som en helhedsundersøgelse, vil der gennem rapporten være en overvægt af opmærksomhed rettet mod de ældste klasser (væbner, seniorvæbner og senior). Gennem undersøgelsen blev tydeligt, at det er hos de ældste klasser, der stilles de højeste krav, og man ser de største udfordringer ift. fastholdelse. Hos alle de besøgte kredse var der god gang i rekrutteringen af de yngste (puslinge, tumlinge og pilte) – de fleste steder var puslinge- og tumlingeholdene meget store, og nogle steder var man endda nødt til at oprette venteliste til disse klasser. Derimod var der ikke en eneste af kredsene, der selv mente de var mestre i at fastholde de ældste – og det var da også tydeligt alle steder, at der var markant færre af de ældste end de yngste medlemmer. Derudover har rapporten i høj grad fokus på lederens rolle samt lederens intention og planlægning af aktiviteter og disse faktorers betydning for fastholdelsen.

Rapporten er opdelt i 3 hovedkapitler, hvoraf det tredje, der sætter fokus på, hvilke faktorer der fastholder medlemmer, er det største.

Tak til kredsene og de børn, unge, ledere, forældre og kredsledere, der har gjort os klogere på, hvad der har betydning for fastholdelse af børn og unge i FDF.

2. Hvad er FDF i 2018?

Dette kapitel er et forsøg på, at beskrive hvad FDF er anno 2018 i et børne-/ unge-, leder- og forældreperspektiv. Hvad får man ud af at være FDF'er? Og hvad vil lederne med deres frivillige arbejde? Undervejs vil det stå klart, at der er nogle modsætninger i en del af udsagnene. Disse modsætninger vil blive uddybet og diskuteret yderligere i kapitel 3 og 4, da det måske netop er i nogle af disse sammenstød mellem, hvad medlemmer *siger,* der betyder noget, og hvad der *reelt* betyder noget, at noget af forklaringen på FDF's udfordring med fastholdelse af særligt de ældste medlemmer skal findes.

2.1 Frirum vs. præstation

> *"**Hvad var det, du blev bidt af ved FDF?** Jeg tror, det var stemningen og fællesskabet, og at alt ikke bare var så seriøst. Det var sådan lidt et frirum, det var sådan lidt en ekstra legeplads, hvor alle ens bedste venner de var. Og så var det jo noget vi talte om i skolen, og vi var af sted på flere forskellige ture, og det var super hyggeligt, så jeg tror mest fællesskabet og stemningen*" (pige, 16 år, stoppede som 2. seniorvæbner)

Sammenhold og fællesskab går igen som ord, der beskriver værdier i FDF, og som børn, forældre og ledere bruger til at forklare, hvad man får ud af at være FDF'er. Rigtig mange lægger også vægt på, at man kan være sig selv uden at blive dømt af andre – for der er plads til alle i FDF. Hertil kommer at mange omtaler FDF som modsætning til idrætsforeningerne, fordi det hos FDF ikke handler om konkurrence, og det er vigtigt. Som en leder udtrykte det: *"Du kan ikke være god eller dårlig til at gå til FDF"*.

Også denne leder lægger meget vægt på, at der skal være plads til alle til FDF – også dem der ikke passer ind på fodboldbanen:

> *"Vi favner alle børn, også dem som ikke lige passer ind på et fodboldhold, også de børn der vil noget andet end på boldbanen, men er gode kammerater og gerne vil gå sammen, de fortsætter deres kammeratskab fra skolen herovre med lege og friluftsliv og oplevelser – det er også en holdsport herovre, der løser de bare nogle andre opgaver end på en fodboldbane"* (leder).

I samme kreds bliver der blandt lederne lagt meget vægt på, at hvis der bliver lavet konkurrencer til FDF, så er det en særlig sund form for konkurrencer:

> *A: "At gå til FDF er også noget andet end at gå til fodbold, når du går til FDF, så lærer du jo mange forskellige ting, og laver mange forskellige ting, hvis du går til klatring, så klatrer du kun, her ved FDF der kan du både sejle i kano og klatre i træer og…*
> *B: ja og så er der ikke noget konkurrenceelement i det rigtigt*
> *A: Njoe, der kan godt være lidt*
> *B: Ja det er rigtigt nok, men ikke på den måde. Det går ikke hele tiden op i det, som i fodbold. Vi kan godt mærke, at hvis vi kommer til at lave en konkurrence, så kan det godt ende i sådan noget, vi ikke rigtig kan lide, det ender med, at de skændes lidt og nogle er skuffede. Det kan godt ske, vi laver en konkurrence, men det skal være en sund konkurrence. Noget sundt og noget sjovt"* (ledere).

Både børn, ledere og forældre italesætter kvaliteten ved, at man til FDF kan være som man er uden at skulle præstere. FDF bliver på den måde set som et positivt modspil til den præstationskultur, børnene ellers er en del af og konfronteres med i både skolen og til andre fritidsaktiviteter, hvor man i højere grad skal præstere for at være en del af holdet. Det interessante og potentielt dilemmafyldte er dog, at det med at være et frirum uden krav om præstation ser ud til at blive en udfordring i forhold til fastholdelse. Flere af de tidligere medlemmer forklarede nemlig, at de havde valgt FDF fra til fordel for en sportsgren, netop fordi FDF blev et sted, hvor de bare var sammen med deres venner og ikke skulle præstere. Dette perspektiv vil blive uddybet i afsnit 3.2.

FDF er noget andet end skolen
Som led i beskrivelsen af FDF som frirum, bliver det også ofte nævnt, at FDF er noget andet end skolen.

Denne forælder oplever, at det er noget andet barnet lærer til FDF end i skolen:

> ***"Hvad er det for nogle færdigheder man får til FDF?*** *Jeg tænker det at få kroppen med i læringen – du bruger hele dig selv, det er ikke kun hovedet. Det handler meget om fysiske færdigheder, binde nogle knuder og lære at tænde et bål. Det handler om at være god sammen med andre og være social, og det synes jeg er virkelig vigtigt. Det får man selvfølgelig også i skolen, men det er på en anden måde, hvor man ligesom finder ud af, at man er afhængige af hinanden for at få tændt bålet eller for at få bygget et telt. Det er vigtigt at man oplever, at man rent faktisk er afhængige af hinanden"* (mor til tumling).

Modsætningen til skole bliver også nævnt af børn. Her er det særligt den måde den voksne er på, der står i kontrast til lærerne i skolen – *"at man ikke skal sidde ned på sin flade og lytte til en lærer, der skal lære én noget bestemt"*, som en pilt siger. Også lederne giver udtryk for, at de spiller en anden rolle i børnenes liv, end dem de møder i skolen*: "De voksne i skolen har – og skal have – fokus på læring og forpligtelser "hvad kan du?". Til FDF tager vi udgangspunkt i barnet"* (formand, tidligere leder).

Hvad vil lederne?
Når man spørger lederne, hvad de vil med deres frivillige engagement hos FDF, er det de gode oplevelser og fællesskabet, som oftest bliver nævnt:

> *"Min motivation er at give børnene en masse oplevelser, ligesom jeg selv har haft da jeg var lille og medlem. Og også helt klart det fællesskab jeg selv har oplevet, siden jeg startede. Jeg føler, jeg har fået så mange ting med i FDF og lært rigtig mange ting, som jeg gerne vil lære videre"* (leder).

De ledere, der selv har været FDF'ere, lægger meget vægt på, at de vil give dét videre til børnene, som de selv har fået med sig i FDF, men også de ledere, der er startet som forældre, nævner, at oplevelserne samt det at være gode til at samarbejde og være tolerante over for hinanden, er det vigtige i deres lederarbejde. Helt overordnet er det positivt, at mange ledere er meget klare på, hvad de gerne vil med deres FDF-arbejde. Få af dem nævner konkrete friluftsfærdigheder, men derimod bliver der lagt vægt på at give børnene gode sociale færdigheder med sig i livet som f.eks. samarbejdsevner og tolerance. Når man beder lederne sætte ord på hvad FDF er, nævner de i langt højere grad fællesskabet end de nævner de konkrete aktiviteter, man laver til FDF.

2.2 Udfordrende at beskrive hvad FDF er, og hvad man lærer

Mange medlemmer har svært ved at beskrive hvad FDF er, også hvis de bare skal forklare det til en ven. Det skyldes måske netop, at der i de fleste kredse i højere grad lægges vægt på fællesskabs- og hyggedelen fremfor de konkrete aktiviteter: *"Man laver sooooo mange forskellige ting"* (pilt). Medlemmerne tænker det generelt som positivt, at det er et afvekslende program. Flere siger, at det er noget andet end sport og taler om dette som noget positivt. Men igen må det bemærkes, at mange af dem, der stopper til FDF, stopper fordi de prioriterer deres sport højere – FDF er hyggeligt, men det er vigtigere for dem at røre sig og forbedre sig inden for en bestemt disciplin.

Flere medlemmer nævner, at det er lidt nemmere at beskrive, hvad FDF er, hvis man har sin skjorte på, for så kan man vise, hvad man har lavet ud fra mærkerne. Dog er der flere af de ældste, som ikke længere tager mærker, der mener at skjorten bliver unødvendig – og at den faktisk er lidt uhandy med alle de lommer. For andre bliver skjorten imidlertid et symbol på alle de oplevelser, man har haft sammen til FDF – den bliver en måde at dele minder på. Derudover giver flere medlemmer udtryk for, at det er vigtigt, at skjorten kan gøres personlig, så man kan pynte den og netop sørge for, at alle minderne er på.

Hvad lærer man?

Når man stiller børn og unge, der enten går eller har gået til FDF, dette spørgsmål, er der meget stor forskel på, om de kan tænke ud over de konkrete aktiviteter og færdigheder, man får med sig fra FDF. En del nævner de netop specifikke færdigheder som at kunne tænde bål, binde knob og bygge med rafter, men mindst lige så mange taler faktisk om de mere abstrakte, sociale færdigheder, de har fået med sig fra FDF.

> *"Man lærer helt klart det med, at man skal kunne lære at samarbejde rigtigt, når du skal sætte telt op eller bygge shelters. Og det er jo også noget, der er vigtigt at bruge senere hen, for kan du ikke samarbejde, så er der rigtig mange ting, der halter. Så man lærer faktisk rigtig meget, selvom man måske "bare" i nogens synspunkt sidder og binder knuder – så <u>lærer</u> du også en hel del af det, når du ligesom gør det som et hold i fællesskab"* (pige, tidligere medlem, var 14 da hun stoppede).

Det handler i høj grad om, at de har lært at samarbejde med mange forskellige mennesker på tværs af alder mv. Også det offline rum man er i til FDF bliver italesat af denne seniorvæbner, der siger: *"Meget af det uden for FDF foregår over iPad og telefon. Her socialiserer man person til person".*

Andre nævner, at fordi man er i frirummet og ikke oplever at blive dømt, tør man lige pludselig mere. Som en senior svarer på spørgsmålet, hvad har du fået med dig fra at være FDF'er?

> *"Det er helt klart det med at snakke med folk, og så det med at være åben. Og så være lidt mere ligeglad med, om du lige har de rigtige bukser – være mere open-minded og have en anden tilgang til børn og andre voksne. Og så også tage ansvar"*

Det samme har denne forældre lagt mærke til hos sin seniorsøn:

> *"Altså vores ældste søn har ikke været så modig, han har altid gemt sig selv lidt, og han er en, der er sprunget ud og tør at være modig – han tør at gøre ting, der er anderledes end de andre. Og det synes jeg, er et kæmpe mod at have, at man kan stille sig op, og synes det er fedt man ikke har været i bad i 8 dage og alligevel er fantastisk som person. Så mod er en af de ting man får med sig fra FDF – at man tør stille sig frem foran andre, som den man er".*

3. Hvilke grunde er der til, at man stopper til FDF?

Selvom der i undersøgelsen har været fokus på den positive fortælling om, hvad der er med til at fastholde medlemmer i FDF, har det være uundgåeligt ikke også at snakke om, hvilke grunde der er til, at man som barn eller ung stopper til FDF. Inden faktorer for fastholdelse vil blive uddybet i kapitel 4, kommer her en kort gennemgang af de udfordringer, kredsene møder. Derudover vil nogle af de modsætninger, som undersøgelsen har vist blive fremhævet. Dette kapitel skal således ses som en slags optakt til de temaer om fastholdelse, som vil blive uddybet i næste kapitel.

3.1 Tidspunkt – hvornår stopper man?

Hos de besøgte kredse er der forskellige tidspunkter, der opleves som kritiske i forhold til frafald. Disse er:

- Overgangen mellem pilt og væbner
- Overgangen mellem væbner og seniorvæbner
- Overgangen mellem seniorvæbner og senior
- Når medlemmer er på efterskole

Generelt kan man forstå på kredsenes ledere, at det med fastholdelse og frafald er noget, man er opmærksom på. Det er dog ikke alle steder, at man kan sige præcis, hvad man gør for at arbejde imod statistikken. Helt konkret gør man dog i en af kredsene det, at man venter med at rykke op til næste klasse (og dermed skifte ledere) til lige før efterårsferien. På denne måde undgår man, at der efter en sommerferie venter noget helt nyt til FDF. Dette har været praksis i kredsen i mange år og havde en tydeligt positivt effekt, dengang det blev indført, men om det stadig har det, er de ikke sikre på. Et par kredse har meget fokus på de medlemmer, der er på efterskole. Et tiltag er at sætte kontingentet ned, samtidig med at man sørger for, at de, der er på efterskole, stadig er medlemmer, og derfor gerne må komme med på weekendture og lejre. Generelt tyder det på, at det er vigtigt for fastholdelsen, at dem der er på efterskole bibeholder en slags kontakt til kredsen. F.eks. ser det ud til at have betydning, at man kan være med på en enkelt weekendtur, eller at lederne har kontakt til én i løbet af efterskoleopholdet.

3.2 Grunde til at man stopper til FDF

Hos de yngste virker det til, at det at fortsætte til FDF afhænger af, om interessen lige er der – selvfølgelig kan der være gode og dårlige aktiviteter og ledere (se kapitel 4), men det handler først og fremmest om, om det lige lykkes at fange barnet.

Når man derimod snakker med tidligere medlemmer over 12 år, er der nogle grunde, som går igen, når der spørges til, hvorfor de stopper til FDF. Disse er:

- De andre stopper
- Man får for travlt – den unge selv eller forældrene synes hun/han har for meget at se til og skal skære en ting væk
- Sportsgrene ligger på de samme dage, og det er oftere FDF end sport, man skærer fra
- Der blev ikke lavet de aktiviteter, som der stod i programmet

De andre stopper

Rigtig mange gange hørte jeg tidligere medlemmer sige *"alle de andre på min alder stoppede, så det gjorde jeg også"*. Eller som en dreng på 12, der ikke længere går til FDF, siger, da han bliver spurgt om, hvad han godt kunne lide ved at gå til FDF: *"At der var en masse venner, men da vi blev lidt ældre stoppede de fleste – så var det ikke så sjovt mere"*. Det tyder altså på, at det i høj grad er relationerne til de andre børn/unge, der har betydning for, at man bliver. Dog må grunden til, at de første i en gruppe holder op, findes et andet sted. Af faktorer der bliver uddybet i næste kapitel, og som har betydning for om de ældste stopper eller ej, kan nævnes:

- At lederen kan balancere strukturen for mødet mellem aktivitet og fri snak
- Behov for særlige aktiviteter for de ældste – også ud over de faste ugentlige møder
- Behov for at styrke relationerne imellem de unge i gruppen/klassen endnu mere, så man også på tværs af køn og af allerede etablerede venskabsgrupper er gode venner. På den måde er man ikke så sårbar, hvis et enkelt medlem stopper

Når man får for travlt, stopper man oftere til FDF end til håndbold eller fodbold

> *"Grunden til at jeg ikke skar håndbold væk, var fordi det har været en rigtig stor del af mig [...]. Jeg skal også bruge det, når jeg tager på efterskole og videre rundt. [...]Og så tænkte jeg, at FDF jo ikke er en fritidsinteresse, jeg sådan skal bruge i min undervisning og videre hen. Så det var det, der lå mest til højrebenet til at blive skåret væk"* (pige 14 år, tidligere medlem).

Denne pige havde gået til FDF i 8 år og havde været meget glad for det. Da hun bliver interviewet, er hun på besøg i kredsen, og hun snakker meget om, hvor meget hun savner det, og hvor fedt et fællesskab de havde. Men selvom hun overvejer at komme tilbage, når der er ryddet op i kalenderen, er det alligevel som om skolen, karaktererne og håndboldtræningen fylder for meget til, at der også er tid til FDF.

Sammenholdt med pointerne fra første kapitel om FDF som frirum, indkapsler ovenstående citat et af FDF's dilemmaer, som er blevet tydeligt gennem undersøgelsen: På den ene side bliver FDF italesat meget positivt som det sted, hvor man ikke skal være god til noget, og hvor man laver mange forskellige ting, og på den anden side kan man let møde unge, der fravælger FDF, fordi de lægger vægt på at lære noget og udvikle forskellige færdigheder, men har svært ved at sige, hvad de lærer ved at gå til FDF. Derfor bliver det ofte FDF, de stopper til, når de ikke længere har tid til det hele. Selvom pigen bag ovenstående citat faktisk prompte svarer, at hun til FDF har lært at samarbejde, og at denne egenskab er vigtig også i livet uden for FDF, tyder citatet på, at hun har brug for at kunne sige, at hun lærer noget mere konkret – sådan som hun oplever at gøre til håndbold. Dette peger i retning af, at unge mener, at de skal kunne forklare, hvad de lærer, for at de mener, de kan bruge det i deres videre liv. Samtidig kunne det tyde på, at det er vigtigt for dem at blive udfordret kropsligt og mentalt.

> *"Altså FDF det var meget sådan hygge, men det var lidt tidskrævende nogle gange. Fodbold det var lidt mere sådan min passion. Det var noget man også lige skulle koncentrere sig lidt mere i, det var ikke bare en sport længere*
>
> ***Og det var en fed ting, at det faktisk er noget, der kræver noget af én?***
> *Ja, det var fedt. Jeg tror også det var det, der gjorde dét, at det krævede mere end bare at dukke op og spille en træning og så hjem igen"* (pige 16 år, tidligere medlem).
>
> *"Så blev det mere sådan, at håndbold gik jeg mere op i, FDF var mere for sjov – det var mere det jeg brugte til bare at være sammen med nogle veninder"* (pige 15 år, tidligere medlem).

Også disse citater peger på, at hyggen i FDF er der på godt og ondt – i disse pigers tilfælde har de brug for at blive udfordret i deres fritidsaktivitet. De har brug for, at det faktisk kræver noget af dem at være der.

Programmet skal holdes og aktiviteterne være gode

Flere af de interviewede tidligere medlemmer (over 13 år) nævnte den ustrukturerede form på deres møder, som en grund til at stoppe. Det er vigtigt, at der er planlagt aktiviteter, og lederen skal fastholde det program der er lagt, ellers bliver man skuffet. Derudover skal aktiviteterne hos de ældste lægge op til, at der er tid til snak og hygge. Der er altså en hårfin balance mellem, at lederen skal holde fast i at koordinere programmet og have en styrende rolle, men at der samtidig skal være tid til at snakke. Denne tid til snak behøver ikke betyde, at man sætter sig ned og har en struktureret, formaliseret snak. Man kan ligeså vel skabe gode muligheder for samtaler ved at afsætte længere tid til en aktivitet, og på den måde sørge for tid til at snakke undervejs i aktiviteten – både med de andre unge og med lederen. Når der planlægges program, er det altså vigtigt, at lederne planlægger et program, hvor man ikke pisker de unge igennem en masse aktiviteter, men at der er tid til snak undervejs. Dette perspektiv vil blive uddybet i afsnit 4.1.

4. Hvad har betydning for fastholdelse?

I undersøgelsen er der 3 temaer, der står særligt frem i forhold til, hvad der har betydning for medlemsfastholdelsen i FDF:

- **Lederens rolle**
- **Relationer**
- **Aktiviteter**

Disse tre faktorer kan ikke skilles ad, da det er sammenhængen mellem dem, der har afgørende betydning. I det følgende vil de tre faktorer for overskuelighedens skyld blive bearbejdet hver for sig, men det er vigtigt at bemærke, at der er flydende grænser for, hvornår det er det ene, og hvornår det er det andet, der er på spil.

Derudover er der nogle mindre temaer, der også har betydning for fastholdelsen, der efterfølgende vil blive beskrevet.

4.1. Ledernes rolle

> *"Jeg ser også modige ledere. Vi kom ned og hentede vores drenge, de havde været her til overnatning. Så ser man to fuldvoksne mænd stå og have en dansekonkurrence mod hinanden, hvor børnene fortæller, hvordan de skal danse "nu skal I danse western træskodans, nu skal I danse disko". Og de der to mænd, de gik 100% op i det – at der står to voksne mænd og gør det, det får jo børnene til at tænke "det vil jeg også". Jeg tror, de dansede i 5 minutter, hvor børnene bare stod og dikterede, hvilken dans de skulle danse. Og når man ser det som barn – nogle modige voksne, der er ligeglade med, hvad andre tænker, så får de jo også selv "det kan jeg også". Så jeg tror bestemt, de ser op til deres ledere"* (far til to drenge).

Den måde lederen er leder på, har, i samspil med andre faktorer, stor betydning for fastholdelsen af børn og unge i FDF. Hvis man skal prøve at lave en opskrift for, hvilke parametre, der kendetegner en god leder, viser følgende punkter sig:

1) En der er tjekket og har styr på sine ting
2) En man kan være på lige fod med (ikke nødvendigvis aldersmæssigt), dvs. en der tager de unge alvorligt. Børnene og de unge ser i høj grad op til lederne – de bliver rollemodeller
3) En der ikke kun siger, hvad man skal men også sørger for, at den unge har medindflydelse – det skal ikke være som i skolen
4) En man kan have det sjovt med
5) En der giver ansvar
6) En voksen, der snakker med børnene og de unge og tør spørge ind til deres liv

Tjekkede ledere
Det har en positiv indflydelse, når lederen ved hvad hun/han vil med programmet den pågældende aften, og når man som leder kan holde styr på medlemmerne. Som leder må man gerne have en styrende funktion i programmet, sætte grænser og bestemme. Dog er det vigtigt, at der bliver givet plads til, at de ældste kan have medindflydelse på, hvad der skal ske. Dette behøver ikke betyde spontanitet i programmet, det kan ligeså godt være, at de unge fra starten af en sæson bliver spurgt, om der er særlige mærker de gerne vil tage, eller at de er med til at planlægge en weekendtur. Når det kommer til det enkelte ugentlige møde, er det vigtigt, at lederne har en plan og gennemfører de aktiviteter, de har planlagt. Det viser sig nemlig, at den stabilitet der ligger i at vide, hvad man skal lave den pågældende aften har stor betydning:

> ***Hvad er vigtigt for dig ift. de aktiviteter I laver?*** *"At det er noget, der interesserer mig, fordi der er nogle gange hvor jeg simpelthen kommer, og så bliver jeg skuffet. For nogle gange har de* [lederne] *det med at sætte noget på planen, og så laver de det ikke, og det irriterer mig"* (seniorvæbner).

Det tyder altså på, at det fungerer godt at have lagt en sæsonplan fra starten af semestret og så følge den. På den måde har lederne også større sandsynlighed for at have gennemtænkt, hvad de vil med sæsonen (intentionen) og delt aftenerne mellem sig i lederflokken. Nogle steder har kredsledelsen bestemt, at der er et fælles møde i starten af sæsonen, hvor alle ledere i de forskellige klasser skal sætte sig sammen og lave en sæsonplan. Dette, giver lederne udtryk for, er positivt, da det ellers er noget, der let kommer til at fylde meget i løbet af sæsonen. Som denne leder er inde på, bringer det nogle forpligtelser med sig at være leder:

> *"Vi skal møde børnene i øjenhøjde, og så skal vi være engagerede. Og det gør ikke noget, hvis vi sætter retning, og hvis vi også kommer med nogle forventninger til os selv og programmet – stiller nogle krav, møder dem og udfordrer dem. Det er i hvert fald nogle af rollerne, men det giver jo også nogle pligter til os om, at vi skal være sådan nogenlunde på forkant med forberedelse og planlægning"* (leder).

At være tjekket leder handler altså både om at kunne holde styr på børnene, være opmærksom på, hvad intentionen med programmet for det enkelte møde er og sørge for, at programmet bliver fuldført som planlagt.

Leder på lige fod med de unge
Alle interviewede unge er glade for deres ledere, og mange af dem nævner, at det gode ved lederne bl.a. er, at de er lidt ligesom venner:

> ***"Hvad er for jer en god FDF leder?***
> *S: En leder som på en måde kan være ens ven. Så det ikke bare er "nå du er den voksne, jeg skal gøre hvad du siger" – en man kan have det lidt sjovt med*
> *V: En man kan være på lige fod med*
> *S: At de ligesom også stoler på en – at de giver én frie tøjler til noget, som man måske ikke lige ville gøre andre steder*
> *V: Ja, en der også giver os lov til at bestemme, hvad vi skal lave – så det ikke kun er dem, men også os der kan være med til at bestemme"* (væbnere og seniorvæbnere).

Det betyder, at lederne tør lave sjov og være fjollede, og at det, modsat lærerne i skolen, ikke er nogen der bestemmer over, hvad de skal lære og sætter alt for faste rammer for dem. I at være ven ligger dog ikke nødvendigvis, at lederen ikke må være ældre – ingen unge har hverken pointeret, at det var fedt, at deres ledere var unge eller sagt noget negativt om, at de ikke var. I at være på lige fod ligger også en pointe om den pædagogik, lederne har, og om hvordan de som voksne er anderledes end de voksne, børnene møder i SFO og fritidsklub. Mange ledere siger nemlig meget eksplicit, at de <u>ikke</u> er pædagoger – i det ligger særligt, at de mener, børnene får lov til mere til FDF, end de gør andre steder. Her får man lov til at prøve sig frem, og børnene bliver ikke pakket ind i vat.

At være på lige fod med de unge indebærer også, at lederen uddelegerer ansvar og sørger for at de unge har medbestemmelse. Dette vil blive uddybet i 4.3 om aktiviteter.

Udfordringer ved at de yngste leder de ældste
Selvom alderen altså ikke umiddelbart har noget at gøre med hvor "god" en leder man er, ses der en tendens til, at de yngste ledere får ansvaret for de ældste. Flere kredsledere giver udtryk for, at de har været glade for, at det er lykkes at få nogle unge ledere til kredsen, som kan have de ældste klasser. Denne fordeling af de yngste ledere til de ældste klasser sker typisk, fordi kredslederen har en forventning om, at aldersligheden mellem ledere og unge medlemmer er positiv. Dog har vi set og hørt flere eksempler på, at unge ledere ikke har erfaring nok til at være alene-ledere for denne aldersgruppe. De træder ikke ordentligt i karakter og sætter ikke retning, hvilket ellers netop er nogle af de egenskaber, de ældste efterspørger.

Derudover opleves de ældste ledere som mere stabile – både i forhold til de ugentlige møder og på den længere bane. Som en leder siger:

> *"Hvis man kigger rundt på hele landet, så er vi nok i virkeligheden en ret gammel lederflok. Men det betyder også, at vi er mange som har været her længe og ligesom har fået oparbejdet noget erfaring, og måske også har en indstilling til, at selvom det ikke altid er fedt, så bliver vi her alligevel. Vi kan godt tåle, at der er et par måneder, hvor jeg egentlig ikke synes det er så fedt – jeg stopper ikke af den grund."*

I en af de besøgte kredse oplevede de på et tidspunkt, at næsten alle ledere var mellem 20 og 25 år, og så pludselig hen over en sommerferie, stoppede de alle sammen. For at undgå denne ustabile situation igen, gør man nu samme sted meget ud af at blande unge og ældre ledere på alle klasser. Dette er også observeret i andre kredse, hvor det fungerer rigtig godt. På den måde får man både en mere stabil ledergruppe og sørger samtidig for, at de yngste bliver lært godt op til at være leder det pågældende sted.

FDF-lederen som sekundær voksen i barnets liv
Det at have tid til børnene er noget, der i den grad går igen i ledernes fortælling om, hvordan de er særlige voksne over for børnene, og hvordan de adskiller sig fra andre voksne i børnenes liv f.eks. voksne i skoler og fritidsklubber:

> ***"Hvad gør I for at skabe fællesskab børnene imellem?***
> *M: Man giver sig tid til at høre, hvad de har at sige og spørger ind til dem.*
> *L: For vi har jo tiden frem for travle pædagoger"* (pilteledere).

Flere steder oplever lederne at have for mange af de yngste børn til rigtig at have tid til alle. Denne oplevelse understreger igen, at mange ledere ser det som deres fornemste opgave at sørge for, at der er tid og plads til det enkelte barn. I en af de besøgte kredse havde de set sig nødsaget til at oprette ventelister til nogle klasser, fordi der simpelthen var for mange børn til, at lederne kunne afsætte nok tid til alle. I andre af de besøgte kredse med mange yngre medlemmer har man forsøgt at komme uden om de meget store klasser, ved at dele medlemmer op i mindre patruljer med hver sin leder tilknyttet. På den måde er det disse steder lykkedes at undgå ventelister, men det kræver naturligvis en stor ledergruppe.

Flere ledere nævner, at den gode leder er én, som ser alle børn – både dem der råber højest og dem der er allermest stille.

> *"Vi skal være almindelige voksne over for børnene. Vi prøver på at møde dem der, hvor de er. Og børnene vil jo gerne, de mangler, at der er nogle voksne der deltager"* (kredsleder).

Den generelle oplevelse i de besøgte kredse er, at man som leder gør meget ud af at pointere sin relation til børnene. Selvom det med at se børnene som de er og give plads til alle primært bliver pointeret ift. de mindste børn, har FDF lederen i høj grad også potentiale for, at blive en vigtig voksen i de unges liv: en der spørger og interesserer sig for deres liv – også det der udspilles uden for kredshuset. Som nedenstående citat viser, er det noget der allerede sker mange steder:

> ***"Hvad med de ledere du har haft, mens du har været FDF'er, hvad har de betydet?***
> *Altså man får et kendskab til dem, som man ikke får andre steder. Den leder vi har nu, han har altid været der for mig, hvis der har været noget, der har været lidt svært, eller noget der gik mig lidt på. Og det er jo bl.a. hvis man har været på lejr, så kan man mærke, at de lige er der til at være der for én. Man har ligesom en forælder, der er med, selvom man ikke har sin egen mor og far her. Man får nærmest et familiebånd af at være herude, for man kan gå til lederne, og de dømmer dig ikke, og de er der for dig"* (pige, tidligere medlem, var 14 da hun stoppede).

Gennem samtaler med børnene, særligt når de er på ture og lejre, oplever lederne, at de finder ud af, hvad der rører sig i barnets liv, og at det, at de nogle gange siger, at de gerne vil stoppe eller ikke er glade for at være der, måske har andre årsager (f.eks. rod på hjemmefronten). Selvom der ingen tvivl er om, at weekendturene er med til at styrke relationer, og at det i høj grad er her lederne lærer børnene at kende, må det heller ikke undervurderes, hvor meget det betyder, at den voksne faktisk spørger ind til barnet/den unge. Det er ikke nok at stå klar, hvis barnet eller den unge selv henvender sig - for det skal der meget til, før de gør. Der er derfor brug for, at lederen er proaktiv og opsøger samtalerne - både på weekendturene, men også til de enkelte møder.

4.2. Relationer

Når man kommer rundt til kredsene, mærker man tydeligt, at der bliver arbejdet med relationer, og at lederne er bevidste om, at relationer er noget man fra forbundets side har haft fokus på. Generelt møder man i kredsene den holdning, at relationer betyder noget, og at man skal gøre en aktiv indsats for at styrke relationerne i kredsen. Det kan komme til udtryk ved at lederne ser vigtigheden i at se børnene i øjneen, kan alle børnenes navne, giver hånd hver gang de mødes eller sørger for at dele børnene ind i forskellige hold fra gang til gang, så de kan lære at samarbejde med mange forskellige mennesker. Flere steder nævner lederne, at har spillet Rundt om Relationer, og et enkelt sted hænger plakaten med de opskrevne mål på væggen. I denne kreds går det igen i flere af ledernes fortællinger, at de på et tidspunkt har været udfordret på relationerne mellem børn og ledere og på relationerne børnene imellem, men at de, efter at have spillet spillet, satte sig konkrete mål for relationsarbejdet. Helt konkret er de f.eks. på væbnermødet begyndt at starte hvert møde med en samarbejdsøvelse -og det har haft en positiv effekt.

Generelt bliver der snakket meget om, hvordan relationerne blandt både børn (også på tværs af klasserne), ledere og på tværs af børn og ledere særligt bliver styrket, når man er på lejre og ture. Derfor bliver det italesat som vigtigt f.eks. at holde fast i kredssommerlejre for hele kredsen, også selvom de ældste også skal på udlandstur med landsdelen. I det nedenstående vil de forskellige typer af relationer og deres betydning for fastholdelse blive beskrevet.

Relationer mellem børn og ledere betyder noget – men er ikke nok

Relationen mellem børn og ledere er noget, der fylder rigtig meget i ledernes fortællinger om, hvad det er, de giver børnene med fra FDF. På den måde skabes grobund for en god relation:

> *"Jeg tænker i hvert fald, at jeg gør en dyd ud af, at vi skal se alle i øjnene, hver mandag, sige hej og godt du kunne komme, og farvel igen, når de skal hjem og lige sørge for, at de kommer godt hjem, og siger tak for i dag, og at det faktisk har været hyggeligt at være sammen med dem, og det er det heldigvis oftest, mega hyggeligt at være sammen med dem"* (leder).

Når man spørger ledere om, hvad der har betydning for, at børn og unge bliver fastholdt i FDF, svarer næsten alle, at det gør bl.a. en god relation til lederne. Men når man snakker med nuværende og tidligere medlemmer, kræver det, at man spørger specifikt ind til deres forhold til deres ledere, før lederne overhovedet bliver nævnt i relation til, hvorfor de henholdsvis er glade for at gå til FDF, eller hvorfor de stoppede. Alle interviewede siger, at de er glade for deres ledere, og at de har eller har haft et godt forhold til lederne, og ingen af dem der er stoppet, forklarer det med en dårlig relation til deres leder. Dette peger i retning af, at det i høj(ere) grad er relationen til de andre børn/unge og aktiviteterne, der har betydning for, om medlemmer fastholdes i FDF. Dermed ikke sagt at relationen til lederne ikke har betydning, børn og unge italesætter i langt højere grad betydningen af aktiviteter og relationer til andre børn.

Relationer mellem børn – venskaber vokser
Når man spørger de mindste FDF'ere, om de nogensinde er sammen med dem, de går til FDF med, uden for FDF, er det meget få, der svarer bekræftende. To pilte (en pige og en dreng) beskriver her forskellen på dem de går i klasse med, og dem de går til FDF med:

> ***"Er der forskel på de venner man går til FDF med og dem man går i skole med?***
> *P: Ja! Altså f.eks. man har hinandens telefonnumre på dem i klassen, men det har man ikke til FDF*
> *D: Og det er også mere, at man kender sine venner* [bedre] *end sine venner til FDF, fordi man er mere sammen med vennerne end FDF-vennerne*
>
> ***Er I nogensinde sammen med FDF-vennerne uden for FDF?***
> *Nej."*

Disse to pilte på 10 år er ikke sammen med deres FDF-venner, hverken online eller i det fysiske rum uden for FDF – det er de med de venner, de har fra klassen. F.eks. har pigerne i den ene klasse en gruppe, hvor de skriver sammen.

Med alderen sker der dog et skift. Omkring seniorvæbneralderen begynder man typisk at være på Snapchat med sine venner fra FDF, man begynder at hænge ud i centre, tage på shelterture sammen i weekenderne og i det hele taget ses og have kontakt uden for de ugentlige møder og de arrangerede ture med FDF – pludselig er det FDF-vennerne, der bliver betegnet som de bedste venner, og dem man er sammen med i sin fritid også uden for FDF:

> ***"Sker der et skift ift. at dem man går til FDF med også bliver ens venner?***
> *Det gør der! I væbnerklasen kan jeg godt huske det, der var jeg slet ikke på sociale medier og sådan noget. Jeg var lidt den yngste der. Alle de andre fra min klasse stoppede, da vi blev væbnere, så det var nogle venner, jeg havde her, og som jeg ikke så andre steder. Men jeg havde det sjovt, når jeg var sammen med dem. Men efter at jeg er begyndt at komme på kurser, så er Snapchat genialt, fordi jeg har venner fra hele landet, som jeg snapper med hele tiden. Der er også nogle tæt på, som jeg ser hver anden dag. Det er faktisk dem, jeg helst vil være sammen med. Det er jo til FDF, jeg er mig selv, så det er jeg også, når jeg er sammen med dem"* (pige, senior).

Med alderen går dem fra FDF altså ofte fra at være sekundære venner (venskab båret af aktivitetsfællesskab) til at være de primære venner.

Som beskrevet tidligere har det stor betydning, at ens venner også går til FDF i forhold til, om man selv bliver ved. I et fastholdelsesperspektiv er det på den måde både godt og skidt, at det at være sammen med sine gode venner bliver en af de væsentligste faktorer for at blive ved. På den ene side betyder de stærke venskabsrelationer, at man holder fast i at komme og hygge med sine venner, på den anden side er det meget sårbart, hvis den primære grund til at komme til FDF er at være sammen med sine venner, for det kunne man ligeså godt gøre andre steder. Og hvis én stopper, er der stor chance for, at det sætter en kædereaktion i gang. Derfor bliver der nødt til at være andet på spil til FDF end hygge med vennerne. Det lægger op til en overvejelse af, om de ældste aldersgrupper skal begynde at mødes på en ny måde – dette vil blive uddybet nedenfor i afsnit 4.3 om aktiviteter.

Mange steder er lederne meget opmærksomme på at styrke de interne relationer mellem børnene – de fleste steder bl.a. ved at sørge for at dele dem i forskellige hold hver gang de skal lave en ny aktivitet for at sikre, at de bliver bedre til at samarbejde med alle. Dette lægger de unge også mærke til:

> ***"Hvad gør lederne for at skabe sammenhold mellem jer?*** *Vi er tit delt ind i tilfældige grupper, hvor vi ikke får lov at bestemme selv. Det er meget sjældent, at vi selv bestemmer, hvem vi skal være sammen med. Det er ikke altid en dårlig ting, at man ikke kommer sammen med dem, man taler allermest med"* (seniorvæbner).

I en enkelt kreds lader de dog altid de unge være sammen med dem, de helst vil, når der skal deles patruljer. Her bliver det altså meget på de unges præmisser – og man kan overveje om denne frihed bidrager til, at gøre FDF til et sted, hvor børnene bare mødes med deres venner fremfor at blive udfordret på andre måder.

Ledersammenhold og brug af lederressourcer – relationer mellem ledere
Stærke lederrelationer er vigtige i FDF-arbejdet. Flere steder nævner lederne, at det gode fællesskab, der er blandt lederne, smitter af på børnene:

> *"Det er da bedst, at man kan sammen, og jeg tror på, at hvis der er kemi mellem lederne, så smitter det også af på børnene. De kan jo også se det, når vi er på lejr – at lederne kan sammen, og de går også og hygger sig med hinanden. De kan se, at vi sidder og drikker kaffe… Det smitter da af, det har jeg en formodning om at det gør. Så det er da vigtigt at det fungerer"* (kredsleder).

Også forskelligheden blandt lederne bliver italesat som noget positivt, da børnene så kan se, at man sagtens kan have det sjovt med hinanden på trods af forskelligheder.

> *"Og ja vi møder dem, der hvor de er, men vi møder dem også, som vi selv er. For vi er jo helt vildt forskellige, og det lærer de jo også en masse ved, at bare fordi vi har en nogenlunde enslignende skjorte på, så kan vi sagtens have nogle forskellige holdninger og nogle forskellige måder, vi gør tingene på. Det er selvfølgelig ikke nyt for dem fra skolen heller, men altså på den måde er det jo ikke en rolle, vi tager på, vi er jo bare os selv"* (bestyrelsesmedlem og leder).

Samtidig gør forskelligheden blandt ledere, at man kan rumme flere forskellige børn:

> *"Jeg tror, vores kreds er rummelig, fordi vi ledere også er så forskellige, og det gør, at nogle ledere kan rumme den ene type børn, og den anden leder kan rumme en anden type børn – at man har forskellige baggrunde og erfaringer, og på den måde kan man lære at rumme forskellige børn i forskellige situationer"* (leder).

Det er dog ikke kun ledersammenholdet, der har betydning for ledernes glæde ved at være frivillige i FDF, som smitter positivt af på arbejdet med børnene. Også de forventninger, lederne møder, har betydning. I en af de besøgte kredse har de gjort meget ud af at gøre op med tanken om, at man aldrig må melde fra, og

altid skal være engageret i alting omkring FDF. På et tidspunkt turde man ikke melde sig til at lave noget for FDF, da man havde en forventning om, at det så var det eneste, man kunne bruge sin frivillige tid på. Nu er det vendt. Fra bestyrelsen og kredslederen er der realistiske forventninger til lederne – det skal være sjovt og let at være frivillig. De ledere, der er involveret i det ugentlige børnearbejde, laver kun det, mens en stor støttekreds sørger for at skaffe penge, lave praktiske ting mv. Samme sted gør man meget ud af at have mange ledere knyttet til hver klasse – 4-5 ledere til ca. 15 børn. Det kan synes af mange, men det giver lederne frihed til at sige fra, hvis det brænder på derhjemme. Derudover har den pågældende kreds gjort det meget billigt for lederne at være med, hvilket signalerer, at man som leder er værdsat. Med det lave medlemskontingent får bestyrelsen således vist lederne, at de er glade for, at lederne er der og bruger meget af deres frivillige tid på FDF (se også afsnit 4.4). Ifølge lederne selv giver det overskud til at være der for børnene, og det tyder på, at det smitter af på, hvor nemt det er, at få ledere til kredsen. Også i en af de andre besøgte kredse, er det tydeligt, at lederne sætter pris på, at der bliver udvist forståelse for, at den indsats de yder, er frivillig. Selvom kredsen har et højt aktivitetsniveau uden for de ugentlige møder, føler lederne, at de har frihed til at sige fra, hvis det bliver for meget.

Når man kommer rundt, er det tydeligt at mærke, at glade ledere giver overskud – og at glade ledere tiltrækker flere ledere. De steder hvor der er mange ledere til hver klasse, giver det lederne mere tid til hvert enkelt barn – hvilket giver grobund for styrkede relationer. Det tyder altså på, at lederfællesskabet i sin ageren kan være med til at fastholde medlemmer.

4.3. Aktiviteter

Hvis man ser på de krav til aktiviteter, der bliver stillet blandt henholdsvis de yngste og de ældste FDF'ere, er det tydeligt, at det særligt er hos de ældste grupper, det er vigtigt med kvalitet i de aktiviteter, man laver. Hos de yngste har aktiviteterne også en betydning, dog er det mere individuelt, hvad der lige fanger de yngste – det skal være sjovt, og det er fint hvis der er flere forskellige ting at vælge mellem, eller at der i hvert fald over en sæson, er et varieret program. At være udenfor og lave bål er generelt det store hit blandt de små! Hos alle de besøgte kredse har de en stor tilstrømning af de mindste – et enkelt sted særligt fordi de er begyndt med Familie-FDF, et par steder fordi det er områder, hvor mange børnefamilier flytter til i øjeblikket, og andre steder fordi FDF har fået positiv omtale på de lokale skoler, og at de børn, der allerede går til FDF, er gode ambassadører, der får andre fra klassen med. Når det kommer til den ældste gruppe, ser det dog ud til, at der stilles højere krav til lederen og de aktiviteter, der planlægges.

Balance mellem aktivitet og snak hos de ældste

Mange i de ældre klasser siger, at aktiviteterne til FDF skal være en blanding af aktivitet og snak – og at lederne skal facilitere disse aktiviteter. Dog er der også et ønske om en spontanitet i programmet blandt de ældste: *"Når man kommer op i seniorvæbnere og senior, så bliver det meget spontant, så kommer vi bare op med et eller andet vi skal lave, og så laver vi det"* (dreng, senior). Det handler altså også om for lederen at gå med på de ideer, børnene og de unge har – og at turde inddrage dem i, hvad der skal ske.

Der er en hårfin balance mellem hvor meget plads, der skal være til spontanitet, fri leg og snak, og hvor meget der skal være styret. Det hænger sammen med pointen i afsnit 4.1 om, at de ældste kræver ledere, der holder deres program og sørger for, at der sker noget. Og så handler det også om at finde på nogle aktiviteter, som den specifikke gruppe har lyst til og interesserer sig for.

Der er stor forskel på, om de ældste gerne vil tage mærker. I en af de besøgte kredse ville de ældste faktisk rigtig gerne tage mærker, men lederne undgik det, fordi det var for besværligt for dem – fordi de store skal op på så højt et niveau, så tager det for meget tid for lederne at sætte sig ind i. Det tyder på, at det kræver mere af en leder, at være leder for de ældste: man skal have lyst til at bruge tid på at forberede mere varierede aktiviteter og være klar på kreativ programlægning.

Flere unge har fortalt, og et par steder blev det også observeret, at møderne let kommer til at gå med bare at snakke og sidde med mobiler - både (de unge) ledere og de unge.

Motivationen for at gå til FDF er nogle steder båret meget af det sociale. Som denne seniorvæbner siger det, da hun bliver spurgt om hendes motivation for at være FDF'er:

"Altså… Jeg ved det ikke rigtig. Nu har det været sådan hele mit liv, og jeg tænker, det ville være lidt mærkeligt, hvis jeg ikke var her. Og det er meget hyggeligt at være herude. Jeg tror, det er noget af det, jeg ville komme til at savne, hvis jeg ikke var her

Altså det I laver?
Nej, altså vi laver ikke så meget. […] Men noget af det der gør, at jeg bliver her, er lidt det med fællesskab".

Denne seniorvæbner vil altså ikke savne aktiviteterne men fællesskabet med de andre, hvis hun stoppede. Det kunne dog hænge sammen med, at der ikke er arrangeret noget for hendes gruppe, og at alle, inklusiv lederen, sidder med deres telefoner under mødet. Igen kan man se, at de stærke venskabsrelationer på den ene side er positive for fastholdelsen, og på den anden side gør de det svært at italesætte FDF som noget andet, end et sted man kommer og hygger med vennerne.

Der er også en leder, der sætter ord på vigtigheden af et godt planlagt program:

"Vores udfordring på ledersiden har selvfølgelig været at kunne følge med og få ledere ind, fordi børn de kommer selvfølgelig. Men hvis de nu oplever, at der er tre aftener, hvor der stort set ingenting sker, og der står en forkølet leder herude uden et program, så holdet det jo også op. Så jeg tror, det handler om sammenhængen mellem en masse børn og nogle forældre, der gerne vil hjælpe til og så noget program".

Inddragelse og ansvar
Det bliver nævnt som en positiv ting, når de ældste får lov til at få ansvar for f.eks. at planlægge et møde eller en lejr for de mindre, som denne senior udtrykker det, da han taler om, at seniorgruppen er med til at planlægge deres egen sommerlejr:

"Det er meget hyggeligt, for så kan vi selv få lov til at vælge, hvad vi skal lave, så vi ikke keder os – eller i hvert fald have lidt større indflydelse på, hvad vi skal lave, så de ikke finder på noget, hvor vi keder os når vi er på tur".

Og det er ikke kun at få indflydelse på deres eget program, de unge sætter pris på. Også det at få ansvar for at lave noget for de yngre, er meget velanset:

"Man kan også sige nu med vores alder, der er vi allerede begyndt at skulle tage ansvar for de mindre, når vi har kredsmøder – så bliver der lavet hold, hvor de store har ansvar for de små. Det er vi begyndt lidt på, og det er ret fedt at få prøvet at tage det ansvar" (seniorvæbner).

Ved at tage ansvar siger de ældste, at de kommer til at føle sig lidt voksne og ikke mindst føler de sig værdsat, når de oplever, at det betyder noget for andre, at de er der. Det er også positivt de steder, hvor lederne stiller krav med et glimt i øjet. På denne måde får de ældste smag for at blive ledere, fordi de har prøvet at have ansvar.

Kurserne i FDF, landslejr og væbnermesterskab
Når man snakker om aktiviteter i FDF, kan man ikke komme uden om at snakke om de større events (kurser, Landslejr og Væbnermesterskab). Det er alt sammen noget, der bliver talt om i meget positive vendinger:

*"**Og hvordan var det, altså kurser og landslejr?** Det var sådan en ting, man aldrig glemmer, mine forældre, de taler stadig om dengang, de var af sted, fordi det virkelig bare var sådan en fed oplevelse, og det var virkelig en fed oplevelse, og det er noget jeg ikke kommer til at glemme, så jeg har bestemt ikke fortrudt, at jeg har gjort det, for jeg synes, at det var så fedt"* (pige 16 år, stoppede som 2. seniorvæbner).

Ovenstående citat er fra en pige, som stoppede til FDF som seniorvæbner. Selvom hun har haft fede oplevelser på både kurser og på Landslejr, er hun alligevel stoppet til FDF. Og det er faktisk den generelle ten-

dens, der tegner sig. Mange ledere nævner, at hvis bare de kan få børnene til at holde ud til at tage med på kurser eller på landslejr, så skal de nok blive. Der er dog rigtig mange af de interviewede tidligere medlemmer, som har deltaget på diverse store events og alligevel er stoppet efterfølgende. Det ser altså ikke ud som om, at medlemmers deltagelse på kurser har indflydelse på fastholdelse på længere sigt. Men som en leder sagde, kan man mærke de unges engagement stige i forbindelse med f.eks. en landslejr – og måske kan kurser og lejre således forøge chancerne for, at man vender tilbage til FDF som leder senere i livet. Fra andre kredse lyder det samme – de kan ikke mærke forskel på, om dem der bliver sendt afsted på kurser i højere grad bliver der, men de kan mærke, at de lærer noget på kurserne, som gør dem til bedre assistenter.

Der er også noget, der tyder på, at Landslejren kan være en ting man ser frem til og "holder ud" til.

> ***"Hvor længe skal I være FDF'ere?***
> *G: indtil vi er kommer i Seniorcity*
> *E: Ja, helt sikket*
> *S: Ja, det skal vi prøve"* (seniorvæbnere).

Som disse seniorvæbnere udtrykker det, skal de i hvert fald være med i FDF, indtil de kan komme i Seniorcity – det bliver ligesom endemålet for dem. Og det er der ikke noget galt i – man skal bare sørge for, at de ugentlige aktiviteter også er med til at fastholde dem efterfølgende, uden at kontrasten til de store oplevelser bliver alt for stor. Det bliver flere steder nævnt, at der efter sidste Landslejr, var en del der stoppede, som bare havde holdt ud, fordi de ville have landslejren med.

Der er dog ingen tvivl om, at væbnermesterskabet bliver betragtet som en stor social oplevelse med kredsen.

> ***"Hvad får I ud af at være med på VM?***
> *Det er igen det med fællesskab – det er bare så hyggeligt og sjovt at være med! Vi vil gerne vinde, men det er ikke det vi går efter. Det er bare fordi vi synes det er hyggeligt at være med"* (pige, seniorvæbner).

Det handler ikke om at vinde, men det bliver opfattet som en positiv social og relationsopbyggende aktivitet.

Ekstra aktiviteter ud over de ugentlige møder
Der er ingen tvivl om, at relationer bliver styrket, når man ser hinanden oftere, og det er noget, der i flere kredse bliver bemærket. Det lader til, at det at have FDF aktiviteter ud over de ugentlig møder gør noget godt for fastholdelsen.

Som nedenstående citat fra en seniorvæbner viser, er der blandt medlemmerne en antagelse om, at noget af det man laver til FDF er lidt kedeligt, og det er ok. For på weekendturene bliver det sjovt:

> *"Der var en der stoppede for ikke så lang tid siden. Han stoppede, fordi han syntes, det var kedeligt. Men det eneste han rigtig kom til var hverdagsmøderne […] og så på turene vi var på, der valgte han at tage hjem første dag. […] Du kan ikke sige det er kedeligt, før du har prøvet det hele".*

Civilt FDF – det ekstra frie møde
I forlængelse af ovenstående har nogle af de besøgte kredse arbejdet med at afprøve forskellige initiativer i forhold til, at de ældste medlemmer mødes på andre måder end til det sædvanlige ugentlige møde. I en af kredsene har de haft succes med, hvad de kalder "Fredags FDF" hvor alle fra 13 år og opefter kan mødes og hygge (uden skjorte men med en leder). Derudover er de ældste gode til selv at arrangere ture f.eks. overnatning i shelter eller biograftur. I en anden kreds fortæller de, at seniorerne nogle gange mødes om søndagen til et mere frit møde. Disse eksempler på "civilt FDF", hvor man mødes uden sin skjorte og til noget mere frit, lader til at være et godt bud på, hvordan flere medlemmer kan fastholdes.

Det er dog vigtigt at bemærke, at de civile møder ikke som sådan kan erstatte de faste møder. En senior fortæller, at de i hendes kreds er begyndt at have separate seniormøder på en anden dag, end de andre klasser mødes, da mange af dem er assistenter for de yngre. Dette initiativ er dog ikke kommet så godt fra start, bl.a. fordi det er en meget ung leder, de har fået, som lægger for meget op til, at det er seniorernes egne ideer, der skal drive møderne:

> ***"Hvad kan blive gjort bedre?*** *Jeg tror en fast struktur, og at det stadig er FDF – for det har vi lidt problemer med. Det kan godt være vi er seniorer, men man kunne godt stadig starte med en sang, det er altid hyggeligt. Så er vi samlet og i gang. Og så kunne man godt gøre sådan, at der skete noget lidt anderledes. Vi skal f.eks. lave fireballs, for det, tænker vi, er okay for vores alder. Og så hvis der skete lidt flere fede ting. Jeg kan godt lide at bygge med rafter, så hvis vi nu satte os for at bygge noget – og hvis der var et program der var lagt. Og man så afsluttede fælles f.eks. med Fadervor som vi gør hos alle de andre klasser. Det kan man også godt der, for vi er jo stadig i FDF".*

Eksemplet her er fra samme kreds, hvor de har Fredags FDF – og senioren lægger stor vægt på, at det er noget andet med seniormødet end Fredags FDF, og at denne skelnen er vigtig. Det frie møde (som f.eks. Fredags FDF) skal altså ses som et ekstra møde, hvor de unge i højere grad får mulighed for at arrangere noget, og hvor de i højere grad kan gøre hvad de vil – det kan ikke erstatte de almindelige møder.

4.4. Samarbejde med bestyrelse og forældre

Ledernes samarbejde med henholdsvis bestyrelsen og forældre er vigtige faktorer for, at kredsen kører, og både ledere og medlemmer er glade og bliver fastholdt.

God ledelse = glade ledere = glade medlemmer

De steder hvor lederne nævner, at der er en god kredsledelse og en god og synlig bestyrelse – der kører det! Det giver overskud hos lederne, at de har en bestyrelse, der tager dem alvorligt og afsætter (økonomiske) ressourcer til lederfællesskabet. En stærk økonomi er ikke i sig selv garant for en velkørende kreds, men i de kredse, som har en god økonomi, italesætter lederne den positive energi, der skabes, når man som leder kan købe de redskaber, man har brug for:

> *"Jeg tror også, at det skaber lidt positiv energi i lederstaben, at vi er lidt heldige på økonomien, vi har nogenlunde styr på økonomien, og har nogle faste indtægter med noget loppekørsel og noget julemarked, og vi tjener nogle penge, så er der nogle materialer vi godt kunne tænke os, så køber vi det […] og jeg synes, det er med til at – yes, vi kan nærmest gøre, som vi har lyst til eller brug for"* (leder).

Vigtigere end økonomien er dog, at sociale tiltag blandt ledere og generel lederpleje bliver prioriteret. Det giver gejst hos lederne, og det gør, at de får mere energi til at lave spændende aktiviteter for børnene:

> *"Vi har et lederpleje udvalg i bestyrelsen, det er rent faktisk noget, vi har fokus på, det er ikke bare noget vi siger ud af den blå luft. Vores formand er typisk et par gange om året med på ledermøderne. Der er typisk bare lige en kop kaffe, men så kommer han med en pålægskagemand igen for at vise, at vi sætter pris på det her […] Bestyrelsen er rigtig opmærksom på at vise over for lederne, at de sætter pris på det de gør – det er de rigtig, rigtig gode til!"* (kredsleder).

God forældrekontakt er vigtigt – og forældres involvering betyder noget

> *"Børnene er her indtil en eller anden alder, fordi deres forældre siger, at de skal. Hvis vi formår at snakke med forældrene og holde en eller anden dialog med dem, så kommer børnene igen. Men i det øjeblik at barnet kommer hjem og siger, at det var nederen, så er forældrene der med det samme og siger, at jamen så behøver du heller ikke komme næste uge"* (kredsleder).

Kontakten til forældrene, og måden de bliver involveret i kredsens arbejde, har tilsyneladende en effekt på fastholdelsen af børnene på forskellig måde. Det skyldes bl.a. at:

- Når forældrene kender lederne og kredsen og føler sig godt taget i mod, så er de mere tilbøjelige til at bakke op om, at deres børn går til FDF og selv hjælpe til. Når FDF bliver noget forældrene kan forholde sig til og synes er vigtigt, skal der mere til før barnet får lov at stoppe.
- Når børnene kan se, at forældre bakker op om FDF (f.eks. som køkkentante, praktisk hjælp, leder), italesætter forældrene, at børnenes gejst i forhold til at være FDF'er øges.
- Det kan være svært for forældrene at sende barnet afsted på en uges sommerlejr, hvis forældrene ikke kender lederne og stoler på, at de trygt kan sende barnet afsted.
- Hvis forældrene ikke bliver informeret om, hvad der sker i kredsen, kan de ikke på samme måde bakke børnene op i at komme. Af gode eksempler kan nævnes, at de i en kreds laver et nyhedsbrev til forældrene hver uge, som børnene får med hjem. Andre steder gør de meget ud af at opdatere hjemmeside og sender beskeder via Facebook til forældrene.

> *"Vi gør meget ud af at stå udenfor og tage i mod børnene, når forældrene afleverer dem. Vi står næsten altid ude og tager i mod dem, når de kommer, sådan så de kan se, at vi er her faktisk – man har ikke bare sat dem af og ved ikke, om vi er dukket op eller ej. Og så får man en snak. […] Og det gør det også nemmere den dag, man står med et problem. Så kan man bedre ringe og sige, at vi bliver nødt til at sende lille Anton hjem, for han kunne ikke opføre sig ordentlig. Det er nemmere, når man har stået de gange, det er gået godt og sagt farvel og tak for i dag"* (leder).

I de kredse hvor praksis er som i ovenstående citat (at møde forældrene når de afleverer og henter), kan man mærke, at kredsen har lettere ved at tiltrække forældre til at hjælpe end i de kredse, hvor der ikke bliver fokuseret på at møde forældre. Det virker også godt at have en kredsleder eller en formand til at være tilstede under mødet, som kan sørge for kaffe til og snakke med de forældre, der venter.

Det er også vigtigt, hvordan forældrene, særligt de første gange, bliver mødt. Som en mor fortæller, var FDF og det tilhørende forældrefællesskab ved første øjekast et lukket fællesskab:

> *"Jeg synes faktisk, det var lidt svært at være forælder og komme ind her, fordi alle kender hinanden og det virkede til at være en lille smule indspist. Så der gik faktisk nogle år, før man ligesom kom ind. […] Jeg kendte ingen fra starten af, så det var lidt et lukket land, og man blev ikke liiiige lukket ind i varmen – den fornemmelse havde jeg. Og det har efterfølgende gjort at – altså nu har jeg det rigtig godt med alle og jeg hjælper til, hvor jeg synes jeg har ressourcer og kræfter til. Men jeg gør faktisk meget ud af, at hvis man står og skal af sted på lejr, og der er nogle forældre, jeg ikke har set før, så snakker jeg med dem og spørger… Fordi jeg synes selv, det var rigtig svært at komme ind i kredsen, og det tænker jeg, at der måske også er andre der synes, hvis man kun snakker med dem man kender".*

Generelt har der i de otte kredse været stor opbakning fra forældrene. Hvis en forælder selv har været FDF'er, er det naturligt at børnene også bliver FDF'ere (ligesom det ofte er tilfældet med andre fritidsinte-

resser). Mange forældre siger åbent til børnene, at når man har betalt kontingent, så kommer man også, og de er dermed med til at støtte op om, at barnet kommer afsted hver gang – dog ses dette i højere grad ved forældre, der på den ene eller anden måde selv er involverede i kredsen.

Hvis vi ser på, hvad forældrene sætter pris på, når deres børn går til FDF, er det særligt den rummelighed, de oplever, der er til FDF, som bliver italesat. Mange forældre nævner særligt fællesskab, sammenhold, tolerance, respekt for hinanden og de gode oplevelser, når man beder dem beskrive FDF's formål. Der bliver her lagt vægt på de sociale kompetencer, og på at FDF er noget andet end sport. Generelt har de interviewede forældre været meget positive over for, at deres børn gik til FDF og har støttet dem i at tage afsted.

4.5. Andre tematikker

Køn - relationer på tværs

Flere steder har der været eksempler på piger, der er stoppet, fordi der ikke var andre piger tilbage. Opdelingen af køn blev også observeret i en kreds, hvor piltene sad fuldstændig opdelt i drenge og piger i sofaer til mødet. Flere ledere nævner også denne opdeling, og hvordan de på et vist alderstrin bliver fremmede over for hinanden, som en væbnerleder siger: *"Drenge og piger tør ikke røre ved hinanden"* .

En anden leder bemærker også, hvordan kønssammensætningen har indflydelse på fastholdelsen:

> *"Dengang jeg startede her, havde vi næsten kun drenge fra væbner og opefter. Og det der med du kun har det ene køn, det er ikke særlig godt for fastholdensen, for der er et spil, når du kan have nogle af begge køn, og det giver en god dynamik".*

Måske er der en læring i, at det er vigtigt at lave øvelser, hvor pigerne og drengene kan komme tættere på hinanden fra omkring pilte/væbner klasserne for at få skabt et fællesskab på tværs af kønnene. Det kunne måske gøre, at det betyder mindre, om det er drenge eller piger der er tilbage, når man bliver ældre.

Alder

Flere steder er væbnere, seniorvæbnere og seniorer slået sammen enten pga. få lederressourcer, eller fordi seniorvæbnergrupperne og seniorgrupperne er små. Mange ledere lader således til at have en formodning om, at det er sjovere for de unge at være sammen i en stor gruppe end at være en lille gruppe, der sidder for sig selv. Dog er det et meget stort aldersspring, man ser mellem disse klasser. Medlemmerne ytrer, at der er stor forskel på at være sammen med nogle, der er yngre end en selv, og nogle der er ældre – det er okay at være sammen med dem, der er ældre. Men slår man to grupper sammen, vil den ene jo altid være sammen med nogle, der er yngre. I en af de kredse, hvor væbnere og seniorvæbnere er slået sammen, fortæller en af lederne, at sammenlægningen har betydet, at en del seniorvæbnere er stoppet. Nogle af de tilbageværende seniorvæbnere fra samme kreds fortæller også om dette:

> *"S: Jeg tror også det har noget at gøre med, at vi blev slået sammen med væbnerne*
> *Samlet: Ja*
>
> ***Hvad har det gjort?***
> *N: Det har gjort, at vi er gået fra at være alene til at være en flok på over 20*
> *S: I starten blev vi faktisk også delt op i patruljer sådan, at vi var sammen to og to* [seniorvæbnerne blev delt op og kom ud i patruljer med væbnerne], *men det har vi bare nedkæmpet, vi nægtede simpelthen*
>
> ***Er det jer, der har gjort det, I har sagt, det vil vi simpelthen ikke?***
> *E: Vi har sat foden ned"*

For denne gruppe af seniorvæbnere er det tydeligt, at de helst vil være sammen med dem på deres egen alder og ikke de små væbnere. Det, at man vælger at slå flere klasser sammen, virker altså ikke til at være en udpræget god prioritering – de unge vil hellere have mindre hold med jævnaldrene end store med spredte aldersgrupper.

Større indsats over for pilte?
Når man kommer rundt og spørger, hvor kredsene oplever de største udfordringer ift. medlemsfastholdelse, er der, som før beskrevet, flere forskellige bud. En gennemgående ting er dog, at flere kredse har en forventning om at "klassisk FDF" er, at man falder fra mellem væbner og seniorvæbner, men at der faktisk er flere der giver udtryk for, at det begynder at blive mellem pilt og væbner i stedet. Det lader altså til, at fastholdelsesudfordringerne i dag starter når børnene er yngre end det før var tilfældet. Det er observeret flere steder, at hos puslinge og tumlinge er man vilde med at gå til FDF, og de fleste af dem har en forventning om, at de altid skal gå der. Hos pilte og væbnere er flere i tvivl, hvorimod mange af dem, der er der som seniorvæbnere og seniorer, har taget et aktivt valg om at ville være FDF'ere. Det tyder på, at man må forsøge at tænke i, hvordan man kan gøre det mere attraktivt at være pilt i FDF. Måske er nogle af de ting som gør sig gældende for de ældste ift. kravet til aktiviteter, vigtige at tænke ind allerede fra piltealderen. Som denne mor siger, da hun bliver spurgt om, hvorfor hun tror, hendes pilte-søn overvejer at stoppe til FDF:

> *"Jeg tror der er flere forskellige faktorer. Der er den med, at han kan sidde derhjemme med tabletten og slappe af, som vi andre så ikke er så imponerede af. Og så har der været nogle arrangementer, hvor de bare har gået og delt lodsedler ud eller sådan noget, og det gider han ikke. Og så er der en meget lille gruppe på hans årgang, så jeg tror det spiller ind at være lidt sammen med de store – som værende noget positivt".*

Det er sjovere at være sammen med nogle lidt ældre – og det er måske endda mere attraktivt at være væbner (de yngste af de ældste) end pilt (de ældste af de yngste). Derudover bliver der her stillet andre krav til, at de aktiviteter man laver, giver mening for en.

5. Opsamling

Den største modsætning, og den største udfordring, som denne undersøgelse har vist, er det sammenstød, der er mellem **FDF som en positiv modpol til præstationskulturen på den ene side, og de manglende præstationskrav på den anden side**, som får mange af de ældste til at falde fra. FDF som frirum med plads til alle, tolerance, fællesskab og frikvarter fra præstationer i skole og til sport kommer til kort, når medlemmerne bliver teenagere – og nogle steder måske endda endnu tidligere. Pludselig bliver FDF valgt fra, netop fordi man ikke skal præstere, fordi man ikke bliver udfordret nok eller ikke lærer noget, som man konkret synes, man kan bruge til nok uden for FDF. Dette peger på, at der, hvis man ønsker at fastholde flere, bør være en udvikling forbundet med at gå til FDF: Medlemmerne skal opleve progression, aktiviteter skal blive ved med at være udfordrende, og de unge skal have mere og mere ansvar.

Når vi ser på **parametrene for fastholdelse**, er det særligt lederne, aktiviteterne og relationerne, der har betydning.

- **Ledere må gerne være voksne:** Selvom en leder skal være på lige fod med børnene/de unge, er der også behov for, at hun/han er en voksen, der sørger for gode aktiviteter, og samtidig er voksen nok til at spørge ind til de unges liv. De voksne skal altså være både fagligt kompetente og gode samtalepartnere. Der er ikke nødvendigvis brug for unge ledere til de ældste børn – måske har de unge medlemmer netop brug for ældre ledere for at have nogle rollemodeller, der er et andet sted i livet end dem selv, og som de derfor kan se op til.
- **Relationer er vigtige, men er ikke nok til at fastholde:** Rundt omkring i kredsene bliver der arbejdet med de forskellige relationer, som alle på forskellig måde har betydning for fastholdelsen. Hvor leder-barn relationen i høj grad nævnes af lederne, er det fællesskabet mellem børnene/de unge, der fylder mest i børnenes/de unges fortællinger. Det er derfor vigtigt at styrke disse. Man må dog også være opmærksom på, hvordan FDF kan blive noget andet end en hyggeklub og ikke "bare" et sted, hvor man kan mødes med vennerne.
- **Udfordring og plads til samtale i aktiviteterne:** Netop fordi FDF bliver nødt til at adskille sig fra kun at være et sted, hvor man hænger ud med vennerne, skal aktiviteterne være i orden. For de ældste gælder det, at der både skal være plads til planlagte aktiviteter, som udfordrer de unge, og tid og plads til spontanitet og fri snak.

Derudover er der også andre faktorer, der har betydning for fastholdelse:

- **Inddragelse og ansvar:** Når de ældste bliver inddraget i planlægningen og får et ansvar, er det positivt og medvirkende faktorer til, at de unge bliver ved med at gå til FDF.
- **Der skal være fokus på det ugentlige møde:** Generelt tyder det på, at det er de ugentlige møder og ekstra dagligdagsting med kredsen – enten arrangerede weekendture eller civilt FDF – der skal bære fastholdelsen. Selvom der bliver sat pris på kurser og store events, er det ikke det, der rykker i fastholdelsessammenhænge. Samtidig må man se på frekvensen af møder, da det tyder på, at man de steder, hvor man mødes oftere, har mere held med at fastholde medlemmer.
- **Godt samarbejde med bestyrelse og forældre:** To andre tendenser, der har vist sig i undersøgelsen, er sammenhængen mellem fastholdelse og henholdsvis en stærk bestyrelse og et godt forældresamarbejde. En god ledelse i kredsen giver overskud hos lederne, der føler sig værdsatte og har lyst til at bruge tid på det gode børnearbejde. God forældreopbakning giver ligeledes lederne energi og medvirker samtidig til, at børnene bliver bakket op hjemmefra og på den måde i højere grad bliver fastholdt.
- **Skift i aldersgruppe i forhold til hvor fastholdelsen bliver udfordret:** Til sidst er det blevet pointeret, hvordan alder spiller ind på fastholdelsen, og at det er vigtigt at tænke videre i, hvordan man gør FDF mest attraktivt – også for pilte og de yngste væbnere, som nogle steder viser tegn på, at der skal mere til, for at fastholde dem som FDF'ere. Nogle steder vil det kræve, at man nytænker hvilke aktiviteter og tilbud, der skal være for de ældste.